

Prof. A. Tentels

Ordeņa mestrs Valters Pletenbergs

Valters Pletenbergs, Livonijas ordeņa mestrs, miris 28. februārī 1535. g., „labā vecumā“, kā chronika saka. Viņu skaita par varenāko un lielāko ordeņa mestru un viņa slava, kā varena kara vadona un spēcīga zemes kārtotāja, gājusi tālu pāri Livonijas robežām; viņam vienīgam no visiem seniem livoniešiem mūsu dienu vācieši devuši vietu savā Valhalā, Regensburgā. Nava zināms, kur un kad viņš dzimis. Parasti pieņem, ka dzimis ap 1450. gadu, par dzimšanas vietu pieņem Vestfāli, no kurienes nākot Pletenbergu dzimta, bet varbūt viņš dzimis arī šepat, jo tā brālis bija Igunijas muižnieks un viņš pats uzaudzis Narvā. Ordenī viņš agri iestājies un ātri vien izgājis visas ordeņa amata pakāpes, no kurām dažas ir zināmas, arī Rīgā un Rēzeknē un sākot no 1489. g. ordeņa landmaršals, varbūt vājā un nespēcīgā ordeņa mestra Loringhovens laikā viņa vietā vadījis ne tikai kara, bet arī visas pārvaldes lietas. Kad Loringhovens 26. maijā 1494. gadā mirst, tad jau 7. jūlijā tai pašā gadā ievēlē Pletenbergu viņa vietā. Vācu ordeņa lielmeistra apstiprinājums nāk oktobrī un nu sākās 41 g. Pletenberga valdīšanas laiks, kurā beigās viņš bija pārdzīvojis savu slavu, jo tad pret viņu izpaudās stiprs nemiers un bija priekšlikumi viņu atcelt no amata.

Vai mums latviešiem nāktos viņu sevišķi godināt, vai mums ir iemesls atcerēties viņa nāves dienu pēc 400 pagājušiem gadiem. Domāju gan. Tie taču bija latviešu ļaudis, kas apdzīvoja lielāko viņa pārvaldi-

tās teritorijas daļu, tie bija latvieši, kurus viņš veda kaujās pret krievu bariem, tie bija mūsu senči, kas uz saviem kamiešiem iznesa šo karu grūtības un kas īstenībā piešķīra mūsu zemei to nozīmi, ko viņai vēsturnieki pieraksta. Tāpēc Pletenberga darbā var saskatīt arī mūsu senču darbu un nopelnus. To droši varam teikt, ja šeit zemē nebūtu naidīgas starpvaras starp valdības galvu un zemniekiem, tad sasniegtie rezultāti būtu daudz augstāku vērtējami un Livonija netuvotos tik ātri pretim savam sabrukumam, neskatoties uz vairāk kā 40 gadu mieru.

Pletenbergs uzņēma ordeņa un līdz ar to visas Livonijas vadību ļoti bīstamā momentā. Zeme bija pārcietusi pilsoņu karu, zemes valdošo slāņu valstiskais un tikumiskais stāvoklis bija ļoti sašķobījies, to manija zemes iekšienē, uz to aizrādīja arī ķeizara un pāvesta galmā, pat vesels karaģājiens tika vēsts pret ordeņa eksistenci. Tā Ermlandes bīskaps Lūkass griezās pie pāvesta ar sūdzībām par ordeni, kurus viņš nosauca par iestādītiem, kas pārdzīvojusi savu laiku un galīgi atsvešinājusies no saviem cēliem sākuma mērķiem un uzdevumiem, kāpēc izvedamas plašas reformas un stipri ierobežojamas ordeņa privilēģijas. Šo ļaunumu novēršanu sagaidīja no Pletenbergu, bet grūti un neiespējami bija cīnīties ar dziļi iesakņojušos disciplīnas trūkumu un vēl lielāko savlabuma meklēšanu, ne zvēresti, ne rakstīti, ne mutiski solījumi, ne uzņemtie pienākumi nesaistīja ne bruņiniekus, ne muižniekus, ne garīdzniekus. Pat

draudošās briesmas no ārienes nespēja piespiest savvaļīgos kungus domāt par valsts nākotni, pašiem par savu nākošo likteni.

Starptautiskais stāvoklis Livonijai bija ļoti nelabvēlīgs. Austrumos auga Maskavas valsts, tagad ar monarhu priekšgalā, Jāni III., ļoti goda un varas kāriģu, kas attīstīja vēl līdz tam Krievijā neredzētu ekspansiju. Uz rietumiem gāja viņa izplešanās tieksme. Vispirms pret Novgorodu, kurus vareno tirdzniecību viņš galīgi izpostīja, jo pēc viņa domām nekāda starptirdzniecība nebija vajadzīga, ja var tirgoties tieši ar Rietumiem. Tādēļ sadursme ar krieviem bija neizbēgama. Pletenbergs arī spēcīgi raudzīja gatavoties šo briesmu atšīšanai. Te nu parādījās landtaga locekļu šaura's un isredzīgais egoisms, ka nekā negribēja darīt zemes aizsardzībai. Ar lielām pūlēm izdevās savākt nelielu bruņinieku un karakalpu armiju, lielākā mērā pievelkot zemniekus, sevišķi latviešus. No ārpuses nekāda palīga arī nevarēja sagaidīt: Prūsijas ordenis bija bezspēcīgs, Lietuva bija līdzīgās briesmās, bet tagad saistīšanās ar Poliju to traucēja nākt palīgā. Cita palīga nebija. Pletenbergs tomēr iebruka krievu zemē, sakāva pirmos krievu pulkus un postīja krievu pierobežas apgabalu. Epidēmija (dizentērija) spieda atgriezties. Bet tūlīņ iebruka krievu bari, kas izpostīja lielu Livonijas apgabalu un nesodīti aizveda daudz gūstekņu. (1501). Tikai nākošā gadā, septembrī izdevās sakaut krievus pie Pliskavas. 1503. g. noslēdza neizdevīgu pamieru uz 6 gadiem, ko 1509. g. pagarināja uz 14, pēc tam miers vēl tika pagarināts līdz 1551. g. Ar to bija miers no ārpuses nodrošināts un arī netika traucēts, bet iekšienē miera nebija, jo nebija iespējams izvest radikālas reformas. Pilsētas baidījās no bruņiniekiem un muiž-

niekiem, Rēvelē pat noslēdz vārtus un ielas un saved lielgabalus kaujas kārtībā, kad Pletenbergs ar saviem pavadoņiem apmeklēja pilsētu. Arī daži muižnieki saceļas it kā par netaisnu tiesu un uzsāk sarunas ar Poliju un Dāniju pret Pletenbergu. Turpinājās un pastiprinājās zemnieku saistīšanās pie zemes. Ka zemniekam nav labi gājis, uz to norāda zemnieku bēgšana no savas zemes. Landtagos vienmēr meklēja līdzekļus, kā ierobežot zemnieku bēgšanu, bet acīmredzot bez sevišķiem panākumiem. Tomēr ilgais miera laiks nesa ekonomisku uzplaukumu, ko atbalstīja arī tas apstāklis, ka daļu no Novgorodas tirdzniecības varēja pārņemt Livonija, it īpaši viņas lielākās pilsētas.

Pletenberga valdības laikā iesākās reformācija Livonijā. Tā šeit bija ne tikai iedzīvotāju pārlicības lieta, bet vērsās arī pret visu Livonijas iekārtu, kas taču bija viscauri katoliska. Protestantisms ātri izplatījās, viņu atbalstīja arī muižniecība. Pletenbergs, kaut gan palika pats katolis līdz mūža galam, bija spiests piekāpties. Tā jau 1525. g. dāvā Rīgai ticības brīvību. Tai pašā gadā vācu ordeņa lielmeistrs Albrechts savu valsti pārvērtā par laicīgu hercoga valsti. Livonijas ordenis nesekoja, bet palika bez galvas, kalab 1526. g. landtags atzina Pletenbergu par Livonijas augstāko kungu, kam uzticības zvērestu deva arī visi bīskapi; vēlāk to apstiprināja arī Vācijas ķeizars. Bet Pletenberga laikā protestantisms nedabūja pilnu sludināšanas brīvību, to viņš panāca tikai 1554. g. ar landtaga lēmumu. Pēc Pletenberga nāves ordenis drīzi sabruka, tā kā Pletenberga pūles un rūpes bija galu galā veltas, arī zemniekiem nāca tikai ekonomisks, ne tiesisks atvieglājums.